

Herman Hesse: *Stepní vlk*
Tři pohledy na dvojí divočinu

Harryho Hallera poznává čtenář jako postavu rozpolcenou a nešťastnou. V muži jednoho těla a dvou duší se perou civilizovaný člověk a toulavý stepní vlk. Inteluál, muž vzdělaný a jemný, v sobě nesnese syrovost a divokost nízkých pudů, zvířeti se naopak hnuší přetvářka a povrchnost lidského počínání. Vlč samotář, nikým nepochopen, přijal úděl outsidera a psance společnosti, člověku vychovanému v čistotě a dobrých mravech se po ní stýská. Tento vnitřní konflikt činí život pro Harryho Hallera čím dál tím nesnesitelnějším... Je z něj jediným východiskem smrt? Harry je přece jedním z těch, kdo mají mysl sebevrahů. Herman Hesse se však staví na stranu života a branou s nápisem „JEN PRO POMATENÉ“ otevírá Harrymu cestu k poznání sebe sama, či spíše všech svých pravých já. Magické divadlo s tisíci lóží nabízí Harrymu Hallerovi odpověď prostřednictvím chaosu, pohybu a zapomenutí protikladů; poznáním nikoliv jedné, nýbrž mnoha divokých i krotkých poloh vlastní duše. Neúnosnost divokosti se zde řeší přijetím chaosu a proměnlivosti, které představují divočinu zcela jinou a mnohem rozsáhlejší.

Kde se ale vlastně vnitřní konflikt Harryho Hallera bere? Co musí Harry pochopit, aby osvobodil svou duši? Na tyto otázky lze odpovědět mnoha způsoby a z mnoha perspektiv. V následujících řádcích nabízím tři pohledy – společensko-historický, psychologický a metafyzický, z nichž nám každý může prozradit něco více o poselství Hesseho románu.

SPOLEČNOST X OUTSIDER

Existují období, kdy se celá jedna generace ocitne mezi dvěma epochami, dvěma životními slohy, že pozbude veškeré samozřejmosti, veškerého mravu, všeho bezpečí a nevinnosti. Přirozeně ne každý to pociťuje stejně silně. Taková povaha jako Nietzsche musela protrpět dnešní bídu o celou generaci dřív – co musel zakusit osamocen on sám, to dnes zakoušejí tisíce. (Str. 15)

Krátké období Hallerova života, jež je čtenáři umožněno sledovat, je vsutku obrazem střetu dvou generací, dvou hierarchií hodnot a dvou životních stylů, s nimiž se ve své době musel člověk Harryho věku a vzdělání potýkat. Svět se změnil – předválečný klid nahradil hlučný život dvacátých let, plný technických výdobytků; umění předešlých staletí upadalo v zapomnění a nepochopení, jsouc vytěšňováno dovozem masové zábavy z Ameriky; jedinec v prostředí Výmarské republiky ztrácel cenu v zájmu udržení těžko znovunabyté kolektivní prosperity¹. To vše se protagonistovi, muži skoro padesátiletému, jen velmi těžko přijímá. A právě to dává vzniknout jeho dichotomickému myšlení, rozštěpeném mezi společenským, vlastně měšťáckým životem, a životem stepního vlka. V první části Harryho zápisků čteme, jaký odpor chová k jazzové hudbě i tanci a s jakým znechucením poslouchá „Händela znásilněného rádiem“ –

---

¹ ŠIMONOVÁ, Hana. *Das Bild des Außenseiters in der deutschsprachigen Literatur (am Beispiel des Romans Steppenwolf von Hermann Hesse)*. Ostrava, 2012. Diplomarbeit. Universität Ostrava. Philosophische Fakultät. Str. 18.

symbol nedůstojnosti, profánnosti maloměstského života. Dny tráví osamocen, zavřený v jednom pokoji se skladateli, básníky a filosofy ztracených časů, přes noc pak léčí svou zoufalost z toho, že tato tradice „objektivně již ztrácí platnost“¹, toulkami v prázdných uličkách nebo vysedáváním „U frontového vojáka“. Hnuší se mu sílící nacionalismus, jenž upozaduje hodnotu člověka sama o sobě a vinu vždy hledá kolektivní a v nepřátelských zemích. I přes co možná největší izolaci od života mas však Harry Haller nenachází klid, protože má k řádu a klidu měšťáckého života sám velmi blízko – vyrostl v něm, městským životem žije vlastně stále a často se obdivuje čistotě a řádu, jichž je sám neschopen. Cítí, že odtržen od lidí coby stepní vlk žít nemůže, že bez opravdových lidských vztahů a vzájemného sdílení životních příběhů existence smysl nemá.

Na to, že se jedná o problém celé jedné generace, upozorňuje Hesse hned v úvodu knihy (ústý synovce Harryho bytné): „Vidím v nich však něco víc, dokument doby, vždyť Hallerova duševní choroba je – a to dnes vím – ne vrtoch nějakého jednotlivce, nýbrž nemoc samotné doby, neuróza generace, k níž Haller přísluší, neuróza, která zřejmě nikterak nepostihuje jen slabá a méněcenná individua, nýbrž právě ta nejsilnější, nejduchovnější, nejnadanější“ (Str. 14, 15). Ne náhodou se v úvodním citátu objevuje zmínka o Nietzsche, jehož ostrá kritika maloměšťáctví byla jistě přinejmenším katalyzátorem Hesseho úvah. Zároveň také nelze v Harryho konfliktu se společností nerozeznat některé autobiografické prvky – Hesseho vzpurné dětství a nepochopení přísnými rodiči, kteří z něj chtěli mít teologa a misionáře, i jeho antimilitaristický článek *O Freunde, nicht diese Töne* z roku 1914, jímž si znepřátelil dokonce i mnohé přátele z řad intelektuálů a od německého tisku vysloužil označení vlastizrádce (ve *Stepním vlku* dochází k podobné situaci v epizodě s nacionalistickým profesorem).² Tematizován je i nerovný vztah měšťáka-konzumenta a umělce, jehož dílo je měšťáctvem nedoceněno (jako například „nesmrtelná“ hudba vyhrávající z chrchlajícího rádia) a zároveň sterilizováno³, tj. vytrženo ze života a redukováno na symbol (to je v knize reprezentováno především Goetheho obrázkem, jež Harryho Hallera tolik rozzuří).

Jak již je naznačeno již úvodu, nachází protagonista řešení této společenské, historické a umělecké krize v sobě samém. Vzhledem k silné autobiografičnosti románu lze říci, že o tom svědčí i pasáž z Hesseho životopisného díla *Kurzgefaßter Lebenslauf*, vydaného pouhé dva roky před *Stepním vlkem*, ve které Hesse líčí své poválečné rozčarování a zjištění, že jeho dosavadní utrpení nemělo s válkou ve skutečnosti nic do činění a trvalo dál i po válce, protože doopravdy pramenilo z pohrdání sebou samotným.⁴ Stejně tak i Harry Haller může jediné změnou postoje k vnějším rozporům zjistit, že se jedná pouze o jeho vlastní rozpory vnitřní a že je možno, nebo spíš dokonce třeba, ocenit a užívat si momenty všedního života, a přitom v nich rozeznávat vyšší smysl, hodnoty a krásu. Aby byl Harry takového smíření schopen, musí se nejprve setkat se svým

---

¹ STROMŠÍK, Jiří. Autor Stepního vlka. In: HESSE, Hermann. *Stepní vlk* [online]. [cit. 2.6.2019] Dostupné z: <https://kyberia.sk/id/1100446/download>. Str. 157.

² Tamtéž, str. 159.

³ Tamtéž, str. 161.

⁴ HILL, C. (1948). *Hermann Hesse als Kritiker der bürgerlichen Zivilisation*. Monatshefte, 40(5), 241-253. Str. 244. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30164681>.

alter egem Hermínou, která ho uvede do způsobu života, jakým prve opovrhoval. Až poté, co se naučí chápat a užívat si „světské“ radosti, ztělesněné jazzem, tancem a láskou, může v magickém divadle pochopit setkání s Mozartem, jedním ze svých „nesmrtelných“ vzorů, který myšlenku „vidět ve světě obojí“ znovu a důrazněji potvrdí. Harrym proklínané rádio Mozart srovnává s životem – hudbu z rozhlasu i nedokonalou realitu musí podle něj Harry přijmout a mít rád jako celek, ale zároveň se má naučit v chrchlání slyšet Händela a ze skutečnosti brát vážně jenom to, co si vážnost zaslouží, a zbytku se smát. Pohled do nitra tak sice neřeší problémy společnosti, otevře však Harrymu Hallerovi možnost obrody vlastní¹ a poskytne naději, že v jakékoli době je možno oceňovat krásu, ale přitom ji i žít.

VĚDOMÍ X NEVĚDOMÍ

Tomu, kdo prožil rozpad svého já, ukazujeme, že může jednotlivé kousky kdykoli a v libovolném řazení znovu sestavovat a tím docílovat nekonečné rozmanitosti hry života. Tak jako básník tvoří drama z hrstky figur, sestavujeme my z figur našeho rozloženého já neustále nové skupiny s novými variacemi a novým napětím, s věčně novými situacemi. Pohleďte! (Str. 137, 138)

Život i dílo Hermana Hesseho byly silně ovlivněny přátelstvím s Carlem Gustavem Jungem, s nímž i jeho žákem, J. B. Langem, také absolvoval během let 1919–1921 několik psychoanalytických sezení. Vliv Jungovy analytické psychologie je z Hesseho díla nejzřetelnější v románu *Demian*, jenž je přímo ukázkovým zpracováním konceptu individuace. Ve *Stepním vlku* jsou takové prvky na první pohled neméně zřetelné, jejich interpretace se však rozcházejí.² Zdá se, že zde se Hesse Jungových archetypů přesně nadržel, i přesto se ale můžeme pokusit odhadnout symbolický význam některých situací a postav v kontextu jungovské individuace.

Dichotomickou fází Harryho života lze chápat jako desintegraci „persony“ (lidské a civilizované stránky Harryho duše, odpovídající masce, již si člověk nasazuje, když chce komunikovat s ostatními lidmi) a „stínu“ (tvořeného potlačenými stránkami osobnosti, jejichž projev často vzbudí u dotyčné osoby pocit ohrožení, tak jako duše stepního vlka probouzí v Harrym nízké pudy, které ruší jeho vnitřní řád). Právě archetyp stínu je pro zahájení procesu individuace stěžejní podmínkou, jelikož teprve diferenciací nevědomých obsahů, původně zahrnutých v oblasti takového stínu, může dojít k přijetí celého nevědomí a reintegraci jeho dílčích částí v jednotné „bytosné já“³. Harry musí nejprve všechny neznámé a potlačené aspekty své osobnosti objevit a poznat, čemuž odpovídá scéna v magickém divadle, kdy se dle Pablových instrukcí vysměje obrazu stepního vlka, aby se mohl podívat „do pořádného zrcadla“, v kterém spatří naopak nespočet Harryů, rozprchnuvších se po divadélku. Každá lóže pak Harrymu nabízí prožít další ze

---

¹ SIRŮČEK, Jiří. *Vliv Friedricha Nietzscheho na dílo Hermannu Hesseho*. Brno, 2010. Teze k dizertační práci. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Str. 13.

² ROCKWOOD, H. (1994). *The Function of Pablo in Hesse's "Steppenwolf"*. South Atlantic Review, 59(4), 47-61. doi:10.2307/3201358, Str. 47.

³ Slovník základních Jungových pojmů: Stín. [cit. 2.6.2019] Dostupné z: http://jung.sneznik.cz/soubor_slovník/slovník_stin.htm.

svých já, obrazy Harryho samotného jsou však i jeho průvodci Hermína (archetyp animy) a Pablo (pravděpodobně archetyp moudrého starce) – i ti se musí nakonec splynout s protagonistovou osobností. Výjev s figurkami šachovnice symbolizuje fázi reintegrace; „výuka ve vytváření osobnosti“ dává Harrymu poznat, že role archetypů, které vytvářejí jeho duši, může být proměnlivá; že duši stepního vlka může příštího dne degradovat na jednoho z nevýznamných pěšců; přitom že však musí být osobnost výsledkem Harryho záměru, uchopení všech dílčích duší, neboť „žádnou mnohost přirozeně nelze ovládnout bez vedení, určitého řádu a uskupení.“ (Str. 136).

VĚČNOST X ČAS

Z metafyzického pohledu vypadá věc jinak a mnohem jasněji, neboť z toho úhlu se nám „sebevrazi“ jeví jako osoby zachvácené pocitem viny z individuace, jako duše, před nimiž jako životní cíl nestojí vývoj a zdokonalování sebe sama, nýbrž vlastní zánik, zpět k matce, zpět k Bohu, zpět do vesmíru. (Str. 33)

Kořeny Hallerovy rozpolcenosti můžeme sledovat i v jeho intelektu a vzdělání, ze kterých pramení určité filosofické pojetí života, kterému ale realita neodpovídá. Harryho lidská duše se naučila chápat naplnění a smysluplnost života v přiblížení se metafyzickému absolutnu, už od Platóna spojovaném s dokonalostí, neměnností a celistvostí, a dále posíleném křesťanskou teologií nebo třeba Descartovým dualismem. Protagonista věří, že tato věčnost je v pozemském světě dosažitelná skrze „nesmrtelné“ básníky a skladatele, jeho přesvědčení je však neustále podemíláno každodenní zkušeností se společností, v níž odkaz „nesmrtelných“ velikánů bledne, vědomím pomíjivosti a nesmyslnosti vlastního snažení a pocitem viny z individuace, jež, jak se zdá, znemožňuje splnutí s absolutnem, vylučuje jednotu. A tak se na protest ozývá stepní vlk, pohrdající všemi ideály. Protože je přesvědčen o tom, že smysl může dávat jedině něco úplného a definitivního, vryto tak hluboko do Hallerova myšlení, vidí vlčí duše východisko v opačném extrému: „Druhá cesta vede k tomu být zhýralcem, mučit se pudy, oddat se zániku.“ (Str. 35, 36) Proto právě sebevražda – individuální, tělesný, destruktivní a konečný čin – Harryho tolik láká.

Již do prvního setkání se světem „jen pro pomatené“ je symbolicky vetknut náznak cesty, kterou se musí protagonista ubírat, aby unikl tomuto sváru. Kamenná zeď s brankou, nad níž světlá tabulka s nápisem hlásá vstup do magického divadla, stojí mezi kostelem a nemocnicí, mezi symbolem božské věčnosti a lidské pomíjivosti, a právě mezi nimi se nachází vchod do místa, které umí tyto dva protiklady sloučit – universum v Harryho vlastní duši¹. Nejde tu o kompromis, jaký hledají maloměšťáci mezi dvěma extrémy ze strachu obětovat vlastní já, nýbrž spíše o popření těchto protikladů vůbec. Této myšlence odpovídá i stavba románu, která, byť je složena

---

¹ FICKERT, Kurt J. *The Significance of the Epiphany in Der Steppenwolf*. The International Fiction Review. [cit. 2.6.2019]. Dostupné z: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/IFR/article/view/7711/8768>.

ze tří zcela rozlišných částí, nikdy nepůsobí kontrastně, ba naopak: každá umocňuje a dále rozvíjí tu předchozí. Harryho zápisky nám nabízí lepší vhled do vlčí povahy, již jsme vycítili z předmluvy fiktivního vydavatele, Traktát pak podává jasné vysvětlení a definici této dichotomie, zároveň však připravuje jak nás, tak Harryho, na dobrodružství a poselství magického divadla. Jednotlivé prvky i postavy románu se navzájem zrcadlí, aby utvořily celkový dojem, stejně jako se v zrcadle magického divadla odráží nespočet Harryů, každý jiný a přece všichni součástí jedné osoby.

Ty může ale Harry spatřit jedině tehdy, když „odhodí brýle své osobnosti“ tím, že se ji naučí nebrat vážně, že se jí naučí smát. Je to právě smích, který podle Hesseho umožňuje syntézu protikladů a uzdravení z bipolárního vidění světa – i zde nepochybně čerpal spisovatel inspiraci z Nietzscheho, podle něž je smích výrazem „přítakání celému světu.“¹ Goethe snícího Harryho varuje před přeceňováním času, kterým vzniká vážnost; Mozart v magickém divadle jej hubuje za ta neštěstí, která se z této vážnosti zrodila a která by Harry byl ještě ochoten způsobit. „Máte se naučit poslouchat prokletou rádiovou hudbu života, máte ctít ducha, který je za ní, máte se naučit smát se jí se vším všudy,“ (Str. 154) říká a táhne protagonistu zpět do života v přítomnosti. Jedinou úplností a věčností je totiž právě jedině vědomé bytí v okamžiku, který je, jak tvrdí Harrymu ve snu Goethe, „právě tak dost dlouhý pro špás.“ (Str. 68)

Prameny:

HESSE, Hermann. Stepní vlk [online]. Dostupné z: <https://kyberia.sk/id/1100446/download>.

Sekundární literatura:

FICKERT, Kurt J. *The Significance of the Epiphany in Der Steppenwolf*. The International Fiction Review. Dostupné z: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/IFR/article/view/7711/8768>.

HILL, C. (1948). *Hermann Hesse als Kritiker der bürgerlichen Zivilisation*. Monatshefte, 40(5), 241-253. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30164681>.

ROCKWOOD, H. (1994). *The Function of Pablo in Hesse's "Steppenwolf"*. South Atlantic Review, 59(4), 47-61. doi:10.2307/3201358.

SIRŮČEK, Jiří. *Vliv Friedricha Nietzscheho na dílo Hermanna Hesseho*. Brno, 2010. Teze k dizertační práci. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

Slovník základních Jungových pojmů: Stín. Dostupné z: http://jung.sneznik.cz/soubor_slovník/slovník_stin.htm.

STROMŠÍK, Jiří. Autor Stepního vlka. In: HESSE, Hermann. *Stepní vlk* [online]. Dostupné z: <https://kyberia.sk/id/1100446/download>

ŠIMONOVÁ, Hana. *Das Bild des Außenseiters in der deutschsprachigen Literatur (am Beispiel des Romans Steppenwolf von Hermann Hesse)*. Ostrava, 2012. Diplomarbeit. Universität Ostrava. Philosophische Fakultät

---

¹ SIRŮČEK, Jiří. *Vliv Friedricha Nietzscheho na dílo Hermanna Hesseho*. Brno, 2010. Teze k dizertační práci. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Str. 12.